

„HATÁRTALAN GYŰJTŐSZENVEDÉLY”

Kedves Közönség!

Kezdhetném az ismert szólással: „Már a rómaiak is....”, ami igaz, hiszen az első magángyűjtemények a birodalomban születtek. Julius Caesar alatt pedig meg is nyitották azokat a közönség előtt. Első műgyűjtőként azonban a mérhetetlen kincseket felhalmozó Nagy Sándort tartja számon a história.

Természetesen, nem szándékozom végig lapozni a műgyűjtés (és minden gyűjtés!) történetét. Csupán azt szögezném le, hogy a közgyűjtemények nagyobb hányada szerte a világban a magángyűjtők „szenedélyének” gyümölcse. Az sem vitatható, hogy az őrzés helyéül választott „múzeum”, mint intézmény, létezésének fundamentuma a gyűjtemény, a munka végzésének fő iránya pedig a gyarapítás, a fejlesztés és megőrzés. Minden egyéb csak ezután következik. A századok során így kialakult intézmények hálózatának fenntartása rendszerint már az alapítványok, közösségek, városok, tartományok, országok feladata, de az egész folyamatban változatlan kulcsszerepe van a magángyűjtőnek, akinek számos típusa ismert.

Egy frissen olvasott meghatározás szerint: A gyűjtő olyasfajta »szerző«, aki önarcképét keresi, azt szeretné megalkotni a másban, a mások által teremtett műalkotások együttese révén. (...) egy műgyűjtemény, egy remekbe szabott kollekció valóban az alkotáshoz közeli tevékenység”.

Én ilyen önmagát megvalósító műgyűjtőként ismertem néhai **Kolozsváry Ernőt**, aki úgy helyezte maga köré a megszerzett képeket, szobrokat, tárgyakat, miként egy festő rakja föl készülő önarcképére a karakterét, lelke tükrözését megvalósító vonalakat, ecsetvonásokat.

Egy valamivel racionálisabb meghatározást az ugyancsak neves műgyűjtő **Szij Rezső** egyik kötetében találtam, aki könyvkiadóként talált utat elhatalmasodó kedvteléséhez: „Az igazi gyűjtő áldozat árán is gyűjt, magától is megvonva sok mindent, amit más magától értetődően enged meg magának”. Majd folytatja: „Helyénvaló utalni arra, mit köszönhetnek a művészek egy-egy gyűjtőnek”.

Pittmann László, akiről még szó lesz, ismét más példa, de az előbbi utalás a köszönetre, esetében ugyancsak érvényes.

E bevezető gondolatok után, közelítsünk mai, sorozatzáró rendezvényünkhöz, amelynek „határtalan” jelzője több szempontból is értelmezhető tartalmat hordoz. A címe rávilágít a gyűjtés, mint hasznos, embert formáló, mentalitást kifejező kulturális kedvtelés, egyben nem titkolt gazdasági tevékenység, mértékére. Mármint, hogy szenvedély a javából, amely alig ismer korlátokat. A kiállított grafikai anyag a határnélküliséget földrajzi értelemben is hangsúlyozza, egyúttal a gyűjteményépítés két lehetséges, jellemző változatát szemlélteti. Névezetesen: sokszorosított grafikai lapokat sorakoztat föl egy magyar **magángyűjteményből**, valamint egy burgenlandi község művésztelepeinek **közös kollekciójából**. Gyűjtemény ez is, az is, eltérés csupán a gyarapítás módszerében mutatható ki. Pittmann László effektív munkával, tevékeny közreműködéssel szerezte „kincseit”, míg túlnan a vendéglátás, az alkotási feltételek biztosítása fejében maradnak hátra, gyűlnek a különböző technikával készülő nyomatok. Együttes bemutatásuk lehetőséget kínál a sokszorosítási eljárások változataival való ismerkedésre.

E ponton azonban meg kell állnunk!

A tárlat mértékét két objektív ok, a terem nagysága, a falak hosszúsága és a megjelölt, ma már történeti idő, keretek közé szorítja. Az öt magyar művész alkotásai a hetvenes évek, a hazai grafika nemzetközileg is méltányolt, sikeres korszakának

néhány mozaikkockáját villantják föl. Egyúttal összehasonlításra is módot nyújtanak a szomszédban született művekkel.

Művészettörténet írásunk a grafika fénykoraként emlegeti, az egyébként politikai, társadalmi feszültségekkel terhelt évtizedet. Az erős pártirányítású „szocialista művészet” ellenében ugyan már korábban is érzékelhető mozgolódás éledezett. A tiltások ellenére, nyugati kötődésű irányzatok – szürrealizmus, pop art, geometrikus absztrakt –, csoportok – Zuglói Kör, Iparterv, Szürenon –, jelentkeztek, dacolva a hivatalosan támogatott művészettel. A neoavantgard szelleme kevésbé érintette a grafikusokat, akik ugyan nem zárkóztak el a korszak kihívásai elől, de mesterségük kötöttebb szabály- és eszközrendszere miatt jobban ragaszkodtak a hagyományokhoz. Szívesen fordultak a nagy elődökhöz, újra értelmezték az örökséget, a valóság tartalmi megközelítésére pedig egy romantikus, álomszerű, jelképi elemekkel tűzdelt valóságképet használtak.

Az egymás nyomába lépő, ugyanakkor együttesen fellépő korosztályok munkája eredményezte a műfaj fellendülését, amely viszonylag kedvezőbb szakmai, társadalmi fogadtatásban részesült. A kiemelkedő, csúcsra kapaszkodó művészek pedig haza és külföldi, díjakban is megtestesült sikereket könyvelhettek el Lipcsétől Párizsig, Luganótól Tokióig, Béctől Krakkóig. A miskolci grafikai biennálék pedig évekig a műfaj ünnepének, nagy találkozójának számítottak.

Nem feledkezhetünk meg Kondor Béla szerepéről, aki ugyan 1972-ben lezárta pályáját, de etalonként szolgált a korszak grafikusai számára. Vívódó, erkölcsi kérdések fölött töprengő ember és művész, aki mélyen átélte és kifejezte kora szinte minden téren jelenlévő gondját, baját. A nagy elődök (Dürer, Rembrandt) tőkélyre vitt kifejezési eszközeit alkalmazta, a maga tehetségéhez igazította s dolgozta ki képépítő rendszerét, ezzel bátorítást adott nemzedéktársainak. Hatása egyértelmű volt s idővel akademizálódott, modorrá vált. Felszabadító ereje azonban utat nyitott más törekvéseknek is.

A hetvenes évek magyar grafikája így válhatott roppant színessé, változatossá. Formailag, értelmileg és érzelmileg gazdag művek sokasága született. Néhány jellemző vonást említek. Jelen volt a figuralitás, a népi kultúra beépülése, az archaikus formák alkalmazása, de készültek művek a kemény vonal, a minimal art, a jelteremtés szellemében. Benyomult a fotóhasználat, sőt a konceptuális irányzat is teret nyert, miközben nem sérült a szakmai igényesség s magas fokon alkalmazták a régi technikákat.

Ebben a társadalmi, művészeti közegben kezdte meg a műgyűjtést **Pittmann László** középiskolai tanár és élete párja, a szenvedélyében osztozó könyvtáros, **Mikó Ildikó**. A legendárium szerint, egy művésztől megrendelt ex libris, könyvjegy nyomdai munkálatait keltették fel érdeklődését a grafikai sokszorosítás és a végtermék, a grafikai lap, mint műtárgy iránt. Maga ugyan soha nem művelte a művészi rajzot, de mély empátiával viseltetett minden, vele kapcsolatba került művész s az általuk vésett, karcolt, maratott, metszett alkotással szemben. A műteremtés mesterfogásainak titkaiba Stettner Béla és Kass János avatta be. A nyomtatáshoz szükséges technikai apparátust zömében maga tervezet, állította össze. Ezzel indult a gyűjteményépítésnek az a változata, amely eltér más grafika gyűjtők módszereitől. Pittmann László alkotó munkatársává vált a művészeknek. Növekvő szakértelemmel vet részt a művek nyomtatásában, sokszorosításában. Tanácsokat adott és kapott, azután már önállóan is vállalta a munkát. A megérdemelt munkadíj a kész mű egy, nem ritkán dedikált példánya, a jutalom pedig az alkotótársak megérdemelt barátsága volt. Közben elterjedt a szombathelyi kis műhely híre a Kárpát-medence grafikusai körében és széles nemzetközi kapcsolatokra is szert tett. S nem

mellékesen, kialakult a **Pittmann-gyűjtemény**. Gazdagságáról nem egyszer győződhetett meg a publikum egy-egy tematikus vagy kamara tárlat, legutóbb pedig – ne féljünk kimondani – a káprázatos képtári kiállítás alkalmával. Muzeális rangú gyűjtemény! Talán azért meglepő, hogy a kortárs műgyűjtéssel foglalkozó legutóbbi két vastos kötet szerzője meg sem említette létezését. Mégsem csodálkozunk! A XX. század magyar művészetével foglalkozó, egyetemi tankönyvként használt művészettörténetben, például, meg sem említették a közelmúltban elhunyt, elismert Kass János nevét, aki mégsem akárki volt a korszak művészetében.

S ezzel elérkeztünk a kiállított művekhez.

A kölcsönző, a gyűjtemény sorsát gondozó Ildikó asszony öt művész műveit emelte ki a mappákból. Jelentőségük egyetemes, de itt most egy-egy grafikai eljárást szemléltető műveik okán kerültek bemutatásra.

A legrégebbi metódust, a fametszetet **Perei Zoltán**, a fekete-fehér kontrasztját kihasználó nyomatain tanulmányozhatjuk. Sikeresen indult pályája 1956-ban eltávolodott a hazai művészettől, de a gyűjtők számon tartották. Angliában élt, dolgozott. A lapdúc hagyományát folytatta művészetében.

A linómetszet mestere volt az anekdotikus, olykor szatirikus műveket alkotó **Gácsi Mihály**. Viszonylagos olcsósága miatt manapság széles körben alkalmazott, népszerű technika, de a túl apró részletek kibontására nem alkalmas.

Az említett műtörténeti munkában **Rékassy Csabát** a szürrealista irányzat képviselői közé sorolták. Rézmetszetei a mélynyomásos eljárásra példák. Ennek lényege: a bevésés vonalakba dörzsölt nyomdafesték adja ki a papíron a rajzot, a formát.

Kass János lapjai a vonalas rézkarc jellegzetességeit szemléltetik. Hatalmas életműve kiemelkedő darabjai a Madách-illusztrációk. Eljárásának lényege: a rézlemezre felvitt alapozó rétegbe karcolással kerül a rajz s azt vegyi eljárással, savmaratással viszik át a lemezre. A nyomtat ezúttal is a mélyített lemezről készül.

A ma már szinte nagyüzemi eljárássá fejlesztett szitanyomásra, szerigrafíára **Reich Károly** vonalas nyomatai kínálnak példát.

Hogy mindaz, amit szóba hoztam, miként alakult a határtalan határ túloldalán, arról Andreas Lehner kolléga ad tájékoztatást.

2010. 05. 18.
Savaria Múzeum